

Gemeente Ameland

UITWERKING VISIE GEMEENTELIJKE BEGRAAFPLAATSEN AMELAND

**Bureau Funeraire Adviezen
Amsterdam, december 2018**

Opdrachtgever:

Gemeente Ameland
Jelmeraweg 1
9162 EA Ballum-Ameland

Contactpersoon: dhr. P.C. Kooiker

Uitvoering

Bureau Funeraire Adviezen
Jisperveldstraat 73
1024 AC Amsterdam

Telefoon: 06-10816145

e-mail: info@funerair.nl

website: www.funerair.nl

Tekst en fotografie : **Bureau Funeraire Adviezen**, Leon Bok
Redactie : **Bureau Funeraire Adviezen**, José Hageman

Foto voorzijde: Begraafplaats met baarhuisje op Ballum.

Amsterdam, december 2018

Rapport nr. 2018-70

© Bureau Funeraire Adviezen. Alle rechten voorbehouden.

Conform de algemene voorwaarden, artikel 5 mag het opgeleverde product door de opdrachtgever aangewend worden voor presentatie en publicatie, binnen de strekking van de opdracht. Indien foto's en teksten door opdrachtgever worden aangewend voor andere publicaties of andere doeleinden, dan dient Bureau Funeraire Adviezen hiervoor uitdrukkelijk toestemming te geven. Aan gebruik, anders dan voor de doelstelling van de opdracht, kan Bureau Funeraire Adviezen kosten verbinden.

Ondanks alle zorg die aan de samenstelling van dit rapport is besteed, kan Bureau Funeraire Adviezen niet aansprakelijk worden gesteld voor enige schade die ontstaat of ontstaan is, doordat Bureau Funeraire Adviezen bij de uitvoering van de overeenkomst is uitgegaan van door de opdrachtgever verstrekte onjuiste en/of onvolledige gegevens.

INHOUD

1	INLEIDING.....	3
2	BEGRAAFPLAATSEN BLIJVEN BEGRAAFPLAATSEN.....	4
3	NIET PER SE KOSTENDEKKEND.....	5
4	NIEUW BELEID/COMMUNICATIE.....	6
5	OMGANG MET GRAFMONUMENTEN.....	10
6	VERORDENING AANPASSEN.....	11
7	WAARDERING EN INPASSING MONUMENTALE WAARDEN.....	12
8	INZET ALTERNATIEVE MIDDELEN.....	13
9	SAMENHANG.....	14
	BIJLAGE 1: VOORLICHTING EN COMMUNICATIEPLAN.....	15
	BIJLAGE 2: ONDERHOUD GRAFMONUMENTEN EN OVERIGE ONDERDELEN.....	18

1 INLEIDING

In 2017 heeft de gemeente Ameland samen met een daartoe ingestelde werkgroep een karakteristiek van de begraafplaats opgesteld en vervolgens een visie vastgelegd. De werkgroep bestond uit de leden van de reeds bestaande werkgroep inventarisatie grafmonumenten, de cultuurhistorische stichting 'De Ouwe Pôlle Ameland', de senior medewerker Burgerzaken van de gemeente en een adviseur van Bureau Funeraire Adviezen.

De visie die vastgelegd is, luidt als volgt:

Het begraven op de kerkhoven van Ameland levert naast genealogische waarden ook cultuurhistorische waarden op. Het aanbieden van voldoende grafruimte gaat hand in hand met het garanderen van behoud van de geschiedenis. Voorlichting en communicatie over de historie en begraafpraktijk zijn onderdeel van het dagelijkse beheer. De begraafplaatsen worden meer geëxploiteerd als cultuurhistorische locaties in plaats van louter technische locaties voor lijkbezorging. Nieuwe ontwikkelingen zijn niet uitgesloten maar deze zullen begeleid worden ten opzichte van de gegroeide waarden. De karakteristieken van de begraafplaatsen vormen de leidraad bij het beheer.

De visie is op 28 augustus omarmd door het college van B&W omarmd en vervolgens op 29 oktober voorgelegd aan de gemeenteraad ter vaststelling. B&W wil vervolgens na vaststelling van de visie de gevolgen zoals beschreven onder 4.3 in het visiedocument nader uitwerken. De Lijst Waardevolle Grafzerken Begraafplaatsen Gemeente Ameland is eveneens vastgesteld.

Op 29 oktober is de visie voorgelegd aan de raad. Daarbij is een amendement aangenomen waarbij gevraagd werd de uitwerking van de gevolgen van de visie direct ter hand te nemen en in afwachting van het uitvoeringsrapport geen grafzerken te verwijderen van de gemeentelijke begraafplaatsen met uitzondering van het nieuwe gedeelte van de begraafplaats in Hollum.

Met het oog op dit amendement wordt nu per direct gevolg gegeven aan de in het rapport geschetste onderdelen naar aanleiding van de visie. De gevolgen zijn vastgelegd in acht hoofdlijnen die in het rapport kort zijn toegelicht voor wat betreft de aanpak. Er zijn verschillende processen en werkzaamheden aan te koppelen. Daarbij dient de eis van de werkgroep ten aanzien van het ruimen in acht te worden genomen. Men wil geen kaalslag. Nieuw in het beleid van de gemeente is de mogelijkheid voor een bredere vorm van asbezorging maar ook wordt ingegaan op de wijze waarop de instandhouding van de historische karakteristiek van de begraafplaatsen beter gewaarborgd kan blijven.

Het nu voor u liggende rapport beschrijft de nadere uitwerking van de acht hoofdlijnen waarmee betekenis wordt gegeven aan de vastgestelde visie, oftewel het nieuwe beleid. Per hoofdstuk wordt een of meerdere hoofdlijnen behandeld en wordt beschreven wat er gedaan is, gedaan moet worden of hoe dit aangepakt gaat worden. Een afsluitend hoofdstuk beschrijft het plan van aanpak voor zover dat nog nodig is.

2 BEGRAAFPLAATSEN BLIJVEN BEGRAAFPLAATSEN

Het eerste en vooral meest basale gevolg van de visie is dat de begraafplaatsen als zodanig blijven functioneren. Het sluiten van delen van begraafplaatsen is daarom geen optie. Daarmee zou geen recht worden gedaan aan de eeuwenlange ontwikkeling van de begraafplaatsen en hun bijzondere geschiedenis, zoals ook beschreven in het rapport “Karakteristiek en visie gemeentelijke begraafplaatsen Ameland”.

In de volgende hoofdstukken wordt het in dit hoofdstuk geformuleerde uitgangspunt telkens opnieuw gehanteerd en waar nodig nader uitgewerkt. Dat zal zeker met betrekking tot mogelijke nieuwe vormen van lijkbezorging tot nieuwe beleidsuitgangspunten leiden. De visie sluit immers nieuwe ontwikkelingen niet uit. Zo is het plaatsen van urnenmuren een ontwikkeling die verderop verder uitgewerkt wordt. De gevolgen hiervan worden in beleid en juridische regels uitgewerkt.

Afb. 1 Dit blijft zo nu en dan het beeld op de begraafplaatsen. Vraag is wel wat voor soort grafmonument er dan hier geplaatst kan worden.

3 NIET PER SE KOSTENDEKKEND

Het idee dat een begraafplaats kostendekkend moet zijn, verhoudt zich slecht met de waarden die zich door de tijd heen ontwikkelen op een begraafplaats. Louter de functie van begraven en begraven houden zou wellicht kostendekkend kunnen zijn, maar voor het onderhoud van oude elementen zoals muren, paden en natuurlijk het groen lukt dat niet. Het omslaan van de kosten voor laatstgenoemde naar de rechthebbenden is feitelijk unfair omdat ook derden gebruik maken van de plekken en die hoeven er niets voor te betalen. Dat is feitelijk waar de vergelijking naar voren komt met een park. Een park biedt een extra voor bewoners en bezoekers. Voor Ameland geldt met name dat die laatsten hier iets willen oppikken van de Amelander historie en cultuur. Die is op alle drie de begraafplaats gelukkig nog in ruime mate voorhanden in de vorm van eeuwenoude grafmonumenten en in Hollum ook door middel van de kerk.

Het niet als kostendekkend opvatten van de begraafplaatsen betekent niet dat er niet zorgvuldig naar de tarieven gekeken moet worden. Door middel van de tarieven worden middelen binnen gehaald die de kosten voor grafadministratie, delven en dichten en dergelijke moeten dekken. Middelen kunnen echter ook binnengehaald worden door de kerkhoven meer te benutten als plaatsen waar informatie wordt uitgewisseld over de geschiedenis door middel van excursies, informatiepanelen en zo mogelijk een informatieve uitgave. De middelen die hiermee binnengehaald worden zijn goodwill van bezoekers maar vooral ook een vergroot gevoel van eigenwaarde bij de dorpsbewoners. Het is tenslotte hun erfgoed.

In het op te stellen beleid zal met dit punt terdege rekening gehouden moeten worden.

4 NIEUW BELEID/COMMUNICATIE

Het vorm geven van een nieuw beleid is niet van de ene op de andere dag gereed. Zoals aangegeven in het visiestuk is dit een onderwerp dat de gemeente graag wil oppakken samen met de historische vereniging en de andere betrokken partijen en uiteraard de bewoners van de dorpen. Het nieuwe beleid gaat niet alleen in op de wijze van omgang met de grafmonumenten (zie hoofdstuk 5), maar ook op de begraafplaatsen als geheel.

In het beleid speelt een open communicatie met alle partijen het uitgangspunt. Inbreng in deze uitwerking is bijvoorbeeld geborgd via een bijeenkomst met stichting 'De Ouwe Pôlle Ameland' en leden van de werkgroep die de graven hebben geïnventariseerd.

Start van de gewenste beleidsaanpassingen is gemaakt door het aanvaarden van de visie door B&W. Inspraak van de gemeenteraad heeft geleid tot het uitschrijven van de wijze waarop vorm wordt gegeven aan het beleid. Het nieuwe beleid kent enkele belangrijke uitgangspunten (enigszins in chronologische volgorde):

- ✓ Grotere inzet op communicatie en voorlichting (zie bijlage 1 voor communicatieplan);
- ✓ Samen met andere partijen organiseren van bijeenkomsten met betrokkenen en belanghebbende organisaties;
- ✓ Inzetten op ruimte voor excursies op de begraafplaatsen bijvoorbeeld onder leiding van De Ouwe Pôlle;
- ✓ Omschrijven van de wijze waarop de door de werkgroep geselecteerde grafmonumenten worden behouden en deze uitwerken in de nadere regels die vastgesteld worden op grond van de verordening. Hierbij mogelijkheden verkennen van andere manieren van in stand houden waarbij de gemeente niet de enige partij is die dit doet;
- ✓ Instellen zonering voor behoud karakteristieke waarden;
- ✓ Uitschrijven van de wijze waarop grafmonumenten die terugvallen aan de gemeente onderhouden kunnen worden. Ook aan andere onderdelen (groen, paden en muren) dient hier aandacht geschonken te worden;
- ✓ Gebieden (grafvelden, rijen) aanwijzen die voor langere periode op slot gaan om te kunnen dienen als buffer (dit zijn bijvoorbeeld delen die nu een te kleine grafmaat kennen).
- ✓ Onderzoeken of er behoefte is aan nieuwe vormen van asbezorging (urnenmuren) en op welke begraafplaatsen;
- ✓ Op termijn zal het beleid geëvalueerd dienen te worden en waar nodig aangepast.
- ✓

Voorgestelde aanpak:

- ✓ Opstellen en uitwerken communicatieplan waarin de nieuwe visie naar buiten uitgedragen wordt (zie bijlage 1);
- ✓ Verordeningen en nadere regels vaststellen met daarin het nieuwe beleid rondom instandhouding grafmonumenten, asbezorging, zonering en dergelijke;
- ✓ Samen met stichting 'De Ouwe Pôlle Ameland' afspraken maken over de wijze waarop meer aandacht gegenereerd kan worden ten aanzien van de begraafplaatsen. Daarbij kan gedacht worden over artikelen op de website van de stichting die ook gedeeld worden op de gemeentelijke website.
- ✓ Zonering per begraafplaats bepalen en vastleggen. De zonering van de begraafplaatsen dient bij te dragen aan de instandhouding van delen die meer waardevol dan andere. Dit houdt in dat op delen in een 'behoudszone' wel begraven kan worden maar dat de grafmonumenten daar dienen te voldoen aan de in de speciaal daartoe opgenomen regels voor historische zones. Dat betekent dat nieuwe grafmonumenten bij voorkeur in een passend materiaal worden uitgevoerd en dat de afwerking terughoudend is. Ook wordt hergebruik van bestaande grafmonumenten aangemoedigd. Het onderhoud dient met middelen te geschieden die niet schadelijk zijn voor de natuurstenen

grafmonumenten. Dat betekent bijvoorbeeld dat niet altijd het mos van de steen verwijderd hoeft te worden omdat dit bijdraagt aan het patina. Qua zones wordt het volgende per begraafplaats voorgesteld:

- *Nes: Hier is goed te zoneren, zoals te zien op de onderstaande luchtfoto. In de groene zones kan ingezet worden op nieuwe ontwikkelingen, in de rode zone meer op behoud.*

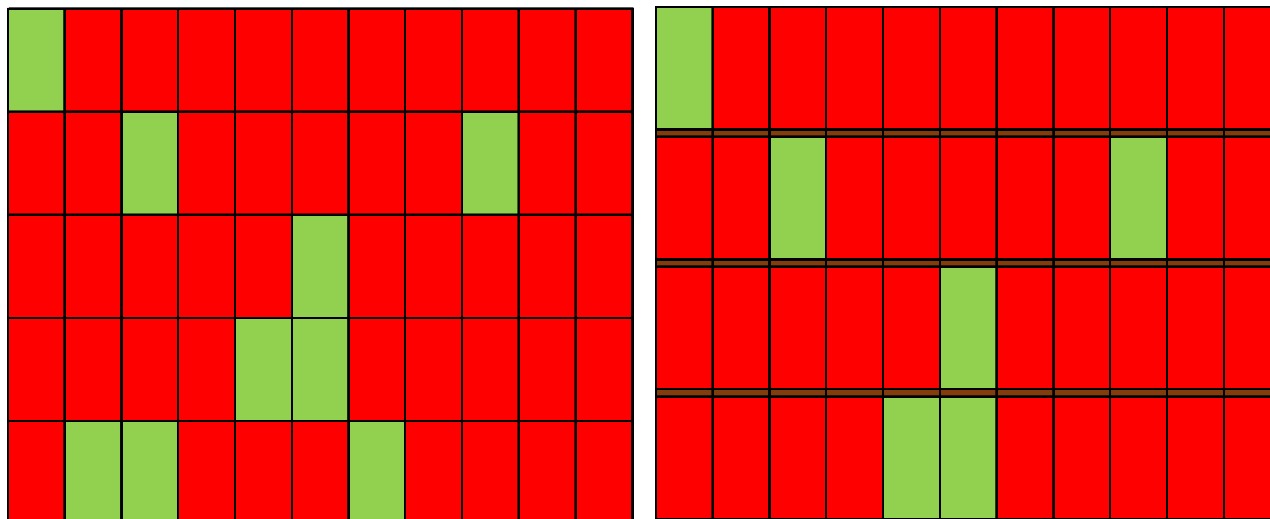

Afb. 2 Voorstel tot zonerings op de begraafplaats in Nes.

- *Ballum: Hier is op de begraafplaats nauwelijks zonerings mogelijk maar duidelijk is dat aan de oostzijde van de begraafplaats meer mogelijk is dan aan de westzijde.*
  - *Hollum: Op het kerkhof in Hollum ligt het voor de hand dat er een onderscheid gemaakt wordt tussen het oorspronkelijke kerkhof en de uitbreiding. Dat betekent dat op de uitbreiding alles kan en mag, maar dat aanvullende regels gelden voor het oude deel.*
- ✓ In Hollum en op delen van de begraafplaats in Nes delen of rijen aanwijzen waar voorlopig niet meer begraven wordt om op langere termijn graven te creëren die langer zijn dan de huidige. Op die wijze zou na verloop van tijd hier weer begraven kunnen worden maar nu binnen een meer passende grafmaat zonder dat er al te veel verstoring optreedt in het beeld. Deze methode dient zorgvuldig te worden toegepast en goed geadmistriseerd te worden.

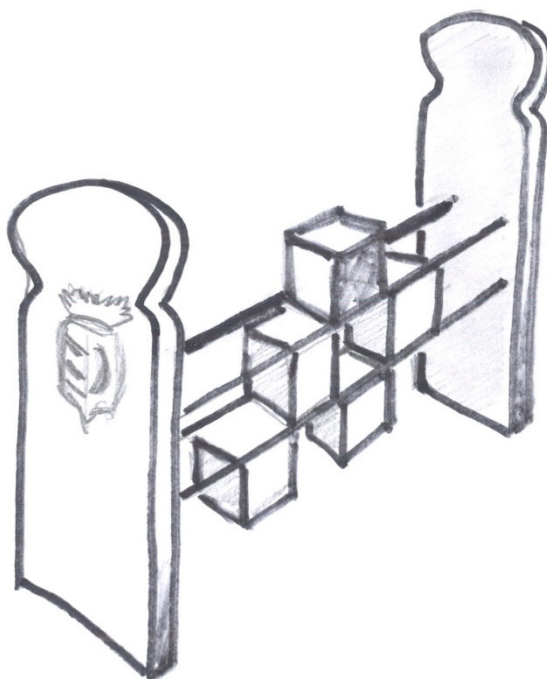
Op de volgende bladzijde is een voorbeeld gegeven van hoe dit aangepakt kan worden. Tussen de graven valt mogelijk een ruimte vrij die de bereikbaarheid vergroot. Door het huidige karakter ter plekke te handhaven zal deze maatregel nauwelijks impact hebben op het beeld:

Links is de huidige situatie waarbij de groene graven vrij zijn, oftewel waar geen grafmonument staat. Hier zouden tijdelijk grafmonumenten geplaatst kunnen worden die elders verwijderd zouden moeten worden. Nadat steeds meer graven vrijkomen kan na verloop van tijd dit gedeelte wat ruimer opgezet worden, dus van vijf naar vier regels met enige tussenruimte. Door aan de grafmonumenten dezelfde eisen te blijven stellen, zal het beeld hierdoor nauwelijks wijzigen. Wel loopt natuurlijk het aantal beschikbare graven hierdoor terug.

- ✓ Onderzoek doen naar mogelijkheden en wenselijkheden van een uitgebreidere vorm van asbezorging, bijvoorbeeld met urnenmuren. Onderzocht moet worden of de wens er daadwerkelijk is, hoe er invulling aan gegeven kan worden en wat daarvan de kosten zijn. De urnenmuren mogen vanzelfsprekend geen afbreuk doen aan de karakteristieke waarden van de begraafplaatsen. Uit gesprekken met leden van de werkgroep kwam naar voren dat een ontwerp voor een urnenmuur op alle drie begraafplaatsen geplaatst moet worden en liefst modulair zodat deze uit te breiden is. De locaties van de urnenmuren dienen zodanig te zijn dat de nissen niet in de schaduw komen te staan. Een voorlopig ontwerp (ruwe schets) is bijgevoegd om uit te laten tekenen door een ervaren

Afb. 3 Ruwe schets van het type urnenmuur dat geplaatst kan worden.

ontwerper. Voor de constructie kan contact gezocht worden met Lilian Foppen in Harlingen en een steenhouwer die grafmonumenten levert in de gemeente. Bureau Funeraire Adviezen kan adviseren over de uitvoering en maatvoering.

- ✓ De medewerkers van de gemeente die betrokken zijn bij het begraven krijgen een cursus aangeboden over de omgang met funerair erfgoed, het herkennen van waarden en hoe ze de visie op de begraafplaatsen kunnen uitdragen;
- ✓ Mogelijkheden verkennen voor het opzetten van vaste excursies op de begraafplaatsen;
- ✓ Op de hoogte brengen van de bevolking in de dorpen aangaande de impact van de visie en het op te stellen beleid.
- ✓ Mogelijkheden verkennen voor aparte stichting. Hiertoe zullen aan de leden van de werkgroep voorbeelden worden toegestuurd van statuten en convenanten van zo'n stichting.

Doel van deze acties is ook om meer input op te halen voor het te vormen beleid.

5 OMGANG MET GRAFMONUMENTEN

Het beleid rondom de begraafplaatsen dient vooral duidelijkheid te scheppen over de wijze waarop omgegaan wordt met de waardevolle grafmonumenten, met name in de context tot het geheel. Dat de begraafplaats zich verder zal ontwikkelen door het continue gebruik staat vast, maar de wijze waarop dient beter te worden omschreven. Er zullen grafmonumenten zijn die nimmer mogen verdwijnen, grafmonumenten die op termijn zullen verdwijnen en grafmonumenten die op korte termijn verdwijnen (hier dient de lijst van de werkgroep als uitgangspunt). Bij dat laatste zullen de juiste juridische regels vastgesteld moeten worden en deze zullen vanzelfsprekend ook gevolgd moeten worden. Herstel van grafmonumenten, zeker van die grafmonumenten die teruggeduurd zijn aan de gemeente zouden niet alleen ten laste moeten komen van de gemeente maar bijvoorbeeld van een op te richten stichting 'vrienden van de begraafplaatsen'. Door deze stichting zich te laten richten op de instandhouding kan de gemeente zich meer richten op de dagelijkse praktijk van begraven en de daarbij behorende administratie.

Hiervoor zijn de volgende stappen vereist:

- ✓ Aanpassen verordening en nadere regels met nadruk op plaatsen nieuwe grafmonumenten;
- ✓ Toelichting op de verordening en nadere regels verwerken in een informatiebrochure (klare taal over hoe en wat van de regelgeving en de achterliggende visie);
- ✓ Duidelijk maken dat alles mag, maar niet overal;
- ✓ Vastleggen op welke wijze de nadere regels invulling kunnen krijgen met praktische richtlijnen (zie bijlage 2).

6 VERORDENING AANPASSEN

Als bijlage is een voorstel voor een nieuwe gemeentelijke verordening opgenomen die enerzijds aangepast is aan de laatste wijzigingen in de Wet op de lijkbezorging uit 2010 en meer aanknopingspunten bevat voor het nieuwe beleid ten aanzien van te behouden grafmonumenten en plaatsing van nieuwe grafmonumenten. Voor dit laatste zijn de aanvullende regels voor grafbedekkingen opgesteld. Die gaan met name in op de aan te wijzen zones (zie hoofdstuk 4).

De toelichting op de verordening en de nadere regels kan gebruikt worden als input voor een tekst voor de rechthebbenden, naast de geplande voorlichting over dit onderwerp.

Afb. 4 Behoud van de karakteristieke slanke stèles is een doel dat met het huidige beleid en juridische regels nagestreefd wordt.

7 WAARDERING EN INPASSING MONUMENTALE WAARDEN

In het op te stellen beleid wordt ook gekeken naar waar nieuwe ontwikkelingen op de begraafplaatsen meer voor de hand liggen zodat elders de monumentale waarden beter gewaarborgd blijven (zie ook hoofdstuk 4 inzake de zonering). De uit te voeren zonering dient op een plattegrond opgenomen te worden en het dient voor eenieder duidelijk te zijn welke grafmonumenten, grafvakken of rijen wel of niet tot die zones behoren. Per zone zal omschreven moeten worden wat daar wel en niet kan, aansluitend op de regelgeving. Uitgangspunt is, dat het begraven daarvan geen hinder ondervindt.

Het is de vraag hoe binnen de zonering omgegaan kan worden met grafmonumenten. Hiertoe worden nadere regels opgesteld.

Afb. 5 Inpassing van nieuwe grafmonumenten zoals hier op het kerkhof van Ureterp zijn niet altijd subtiel, maar passen mogelijk wel in het karakter door vorm en materiaalgebruik.

8 INZET ALTERNATIEVE MIDDELEN

In hoofdstuk 3 wordt aangegeven dat de begraafplaatsen niet per se kostendekkend hoeven te zijn. Maar dat kan wel het onderhoud van de oude grafmonumenten onder druk zetten. Primair zouden rechthebbenden, voor zover nog aanwezig, de grafmonumenten in goede staat moeten houden. Het stimuleren van deze rechthebbenden kan via de genoemde communicatiekanalen zoals beschreven in hoofdstuk 7. Verder dient verkend te worden, zoals in hoofdstuk 4 al is aangegeven, hoe een stichting 'vrienden van...' kan helpen bij de instandhouding van de grafmonumenten en andere elementen. Een dergelijke stichting of vereniging kan per dorp opgezet worden. De gemeente kan in die organisaties wel een ambtenaar afvaardigen als bestuurslid. De stichting dient primair om middelen te werven en kan eventueel ook activiteiten ontplooiën ten aanzien van het onderhoud door middel van vrijwilligers. De wijze waarop dient dan afgestemd te worden in een convenant tussen gemeente en stichting.

Het actief verwerven van subsidies kan ook bijdragen aan de instandhouding. Naast incidentele subsidies vanuit de provincie of het Rijk dient ook naar structurele subsidies gekeken te worden zoals de Subsidie Instandhouding Monumenten (SIM). Met de consultant van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed zal het volgende verkend moeten worden:

- ✓ Nes: nagaan wat exact subsidiabel is omdat het gehele kerkhof wordt genoemd (met daarin resten van een kerk). Mogelijk dat onderhoud structuur en muur subsidiabel is.
- ✓ Ballum: de zerk in het baarhuisje is beschermd maar ook de grondslagen van de 'kapel' worden genoemd. Wat betekent dat verder voor de instandhouding van het kerkhof?
- ✓ Hollum: de kerk is aangewezen als rijksmonument maar wat betekent dat voor het kerkhof dat toch onlosmakelijk verbonden is met deze plek en die ook het karakter van de kerk versterkt.

Zodra duidelijk is waarvoor wel en niet een SIM aangevraagd kan worden, kan hiervan gebruik worden gemaakt.

9 SAMENHANG

De hiervoor beschreven uitwerking van de visie bevat verschillende uitgangspunten die alle beogen het huidige proces rondom het begraven zo veel mogelijk in stand te laten. Wel vindt aan de hand van de visie een aantal aanpassingen van het beleid plaats. Zo wordt meer ingezet op behoud en worden hier ook regels voor vastgelegd om dit te waarborgen. Naast dat in dit document wordt aangegeven hoe dat in de praktijk zou moeten werken, onder meer door het via beleidsmaatregelen aan te wijzen historische zones en de wijze waarop met historische grafmonumenten omgegaan kan worden, worden ook in het Uitvoeringsbesluit grafbedekkingen Ameland 2019 nadere regels gegeven voor de omgang met grafmonumenten. Zo zijn bij het uitgeven van nieuwe grafmonumenten in historische zones regels gesteld ten aanzien van de wijze waarop dat plaatsvindt in verhouding tot de cultuurhistorische waarden.

Daarnaast wordt in de nieuwe verordening op het beheer en het gebruik van de gemeentelijke begraafplaatsen voor de gemeente Ameland 2019 de aanzet gegeven voor de introductie van een particuliere gedenkplaats. Daarmee kan een natuurlijk persoon een gebruiksrecht vestigen op een graf, al dan niet met grafmonument om hier iemand te gedenken. Dat kan de persoon of personen zijn die er begraven werden (familieband) maar ook kan er, binnen de geldende regels een andere persoon herdacht worden.

Binnen het beleid is ook gekeken naar uitbreiding van de asbestemmingen door het mogelijk te maken urnenmuren te plaatsen. Daartoe zal nog wel onderzoek gedaan moeten worden naar de haalbaarheid, wenselijkheid en mogelijkheid van een dergelijke ingreep op de begraafplaats.

In de komende jaren moet blijken, samen met de partners die ook aan de instandhouding werken, hoe het beleid uitwerkt. Dat betekent onder meer dat er in de aanvullende regels en in het beleid nog aanpassingen gemaakt kunnen worden. Het betekent echter ook dat het de bedoeling is dat de afgesproken regels goed nageleefd worden en dat uitzonderingen eigenlijk niet toegestaan zijn om de instandhouding van de karakteristieke waarden te waarborgen.

BIJLAGE 1: VOORLICHTING EN COMMUNICATIEPLAN

Inleiding

Communicatie en voorlichting zullen een rol gaan spelen om de visie breed uit te dragen. Niet alleen communicatie over de cultuurhistorische waarden maar ook over wat begraven op Ameland precies inhoudt. In het onderstaande communicatieplan worden niet alleen doelgroepen benoemd maar ook welke doelen er per groep zijn en hoe aan hen de boodschap wordt overgebracht.

Overkoepelend communicatiedoel

- Beoogd wordt om het begraven en de daarmee samenhangende cultuurhistorische waarden breed onder de aandacht te brengen zodat bewoners en derden meer eigenaarschap voelen bij de begraafplaatsen.

Doelgroepen

Er bestaan vier verschillende doelgroepen: inwoners van de dorpen (1), direct betrokken ondernemers (2), gasten van het eiland (3) en cultuurhistorische organisaties (4).

1. Inwoners en meer specifiek rechthebbenden;
2. Uitvaartondernemingen, steenhouwers, kistenleveranciers;
3. Gasten met interesse voor geschiedenis en cultuurhistorie;
4. Stichting Amelander Musea, Stichting 'De Ouwe Pôlle', VVV Ameland, Historische Vereniging Noordoost Friesland, Gemeentearchief Ameland/Historisch Informatiecentrum NO-Fryslân.

Communicatiedoelen per doelgroep

1. Voor inwoners dient een op hen toegespitste thema-avond georganiseerd te worden om aan hen de gevolgen van de visie uit te leggen maar ook om samenwerking te zoeken om samen vorm te geven aan het cultuurhistorisch erfgoed;
2. Gevolgen van het nieuwe beleid uitleggen aan betrokken ondernemers door een schriftelijke uitleg en mogelijkheid voor toelichting indien gewenst;
3. Gasten dienen zo veel als mogelijk via alle beschikbare kanalen op de hoogte te worden gesteld van de waarde van de begraafplaatsen en specifieke activiteiten rond dit erfgoed;
4. De cultuurhistorische organisaties krijgen meer informatie over de geschiedenis en cultuurhistorische waarden om te verwerken in hun specifieke communicatiemiddelen. Dit kan door speciale persberichten op te stellen voor deze groep

Voor de inwoners ligt er ook de mogelijkheid om zelf actief bij te dragen aan de instandhouding van de begraafplaats, bijvoorbeeld door vrijwilliger te worden voor het onderhoud of voor de verdere geschiedschrijving van de begraafplaatsen.

Boodschap

- De kernboodschap is dat de drie begraafplaatsen veel waarde en informatie bevatten die de moeite waard is om te beleven.
- Uiteindelijk start de gemeente deze boodschap maar het is de bedoeling dat lokale cultuurhistorische organisaties de boodschap ook gaan uitdragen of anderszins ondersteunen.

Tone of voice, framing:

- Niets raakt mensen meer dan de dood en het verwerken van de emoties die daarmee gepaard gaan. Verlies van funerair erfgoed raakt iedereen op het eiland omdat daarmee historie wordt uitgewist. Het behouden van die historie brengt trots en betrokkenheid met zich. Wijs mensen op het belang van de graven van hun voorouders.

Uitwerking van beeld en slogan

- Er kan gekozen worden voor een specifieke beeldvorming en slogan rondom de visie, maar dat is niet per se nodig. Voor de historische zones en de grafuitgifte kan als slogan gelden: Alles mag, maar niet overal.

Mediaplan

- Hard nieuws:
  - Voor diverse regionale media: dat de gemeente zo'n visie omarmd
  - Voor lokale media: de gemeente past haar beleid rondom begraafplaatsen aan
- Zacht nieuws:
  - Er dient gezocht te worden naar mogelijkheden voor editorials in tijdschriften, lokale en regionale tv-programma's, bijlages van dagbladen etc. Het schrijven van verhalen met een insteek op de personen die er liggen en wat de cultuurhistorische waard is, moeten al voorbereid zijn.
- Binnen de gemeente dient iemand aangewezen te worden voor de woordvoering. Die persoon dient kennis te hebben van het proces, de besluiten en bovenal de inhoud. Bedacht dient te worden naar wie buiten de gemeente verwezen kan worden: Ouwe Pôlle, Bureau Funeraire Adviezen.
- Mogelijk is er op dit onderwerp nog training nodig voor woordvoerder?

Kanalen en middelen

- Lokaal: Persbureau Ameland, Waddenpost, De Amelander
- Regionaal: Leeuwarder Courant, Het Friesch Dagblad
- Landelijk: alle beschikbare social mediakanalen, ANP, landelijke dagbladen, tijdschriften over erfgoed of funerair erfgoed (De Begraafplaats, De Terebinth).

Planning

- Een volledige planning kan opgezet worden nadat dit uitvoeringsplan geaccepteerd is door de raad. Daarna kan het college uitvoering geven aan de verschillende activiteiten.
- Politieke planning: het uitvoeringsplan wordt in januari 2019 voorgelegd aan het college

Samenwerking

- Er wordt samengewerkt met diverse partijen, waaronder De Ouwe Pôlle.
- De gemeente doet in alle gevallen de woordvoering over het onderwerp begraven en de redenen achter de visie. Andere partijen kunnen in gezamenlijkheid de cultuurhistorische waarden uitdragen?
- Voor begraaftechnische en juridische onderwerpen verwijzen andere partijen altijd door naar de gemeente.

Monitoring

Publiekscommunicatie/social media

- Met regelmaat wordt gecontroleerd in hoeverre aandacht wordt besteed aan de begraafplaatsen in verschillende uitingen. Hiervan wordt aantekening gemaakt en waar nodig wordt overlegd over nieuwe nieuwsberichten.

Begroting

- Mogelijk dat er middelen nodig zijn voor fotografie, tekstschrijvers en voor overlegmomenten. Gekeken dient te worden in hoeverre dit vanuit het reguliere communicatiebudget kan, danwel dat er aparte begroting opgesteld dient te worden.

Knelpunten en risico's

- Een risico is dat de groepen waarmee samengewerkt wordt, uitingen doen die niet passen in het

vastgestelde beleid.

- Er gaat in het uitdragen van deze visie nogal wat tijd zitten. Risico is dat al snel het belang ervan onderschat wordt. Via beheer van de begraafplaatsen dienen de juiste rollen belegd te worden.

BIJLAGE 2: ONDERHOUD GRAFMONUMENTEN EN OVERIGE ONDERDELEN

Advies omgang grafmonumenten

Grafmonumenten op de gemeentelijke begraafplaatsen die staan op in rechte uitgegeven graven, dienen onderhouden te worden door de rechthebbenden, conform artikel 19, lid 2 van de beheersverordening gemeentelijke begraafplaatsen Ameland 2019 (oude verordening artikel 20, lid 1). Deze grafmonumenten zijn immers niet het eigendom van de gemeente.

Op grond van artikel 21.3 kan, indien een rechthebbende nalaat het grafmonument goed te onderhouden, de gemeente het grafmonument verwijderen. Daartoe dient de rechthebbende eerst te worden aangeschreven om deze op de hoogte te brengen van het feit dat het onderhoud niet behoorlijk is. Wanneer deze hier niet op reageert dan kan het grafmonument worden verwijderd. Dat kan natuurlijk niet wanneer een dergelijk grafmonument op de vastgestelde lijst staat van te bewaren grafmonumenten.

Hoe de gemeente in de toekomst wil omgaan met de geselecteerde grafmonumenten kan een voorbeeld zijn voor de rechthebbenden en voor vrijwilligers. Daartoe dient niet alleen naar de grafmonumenten te worden gekeken, maar ook naar andere elementen zoals de muren, paden en het groen.

*** Aanpak in (gemeentelijke) administratie**

De uitwerking van de inventarisatie van de werkgroep moet als eerst vastgelegd worden in de grafadministratie. Hier kan een notitie gemaakt worden over de status. Daar waar reeds afstand gedaan is van een graf, is duidelijk dat de gemeente vrij over dit graf en het bijbehorende grafmonument kan beschikken. Ten aanzien van alle geselecteerde graven dient dit in de administratie aangetekend te worden, zodat duidelijk is wie het grafmonument op termijn dient te onderhouden. Waar geen rechthebbende meer bekend is of waar de rechthebbende afstand gedaan heeft, treedt de gemeente feitelijk in diens plaats als rechthebbende.

Daar waar van de geselecteerde grafmonumenten een rechthebbende bekend is of waarvan de status onbekend is, dient op termijn een aanschrijving plaats te vinden. In dit schrijven moeten de (vermoedelijke) rechthebbenden, of diens nabestaanden gewezen worden op de plaatsing van hun grafmonument(-en) op de lijst. Daarbij dient ook gewezen te worden op de consequenties. Die kunnen als volgt worden samengevat:

- Gebruik van het graf blijft onveranderd;
- Rechthebbende blijft conform verordening verantwoordelijk voor het onderhoud;
- Wanneer rechthebbende afstand doet, zal het grafmonument niet verwijderd worden. Wel bestaat de mogelijkheid dat het graf opnieuw wordt uitgegeven en het grafmonument elders wordt geplaatst of dat het hergebruikt wordt ter plekke bijvoorbeeld als gedenkplaats;
- Waar geen rechthebbende bekend is, zal de gemeente het onderhoud van het grafmonument op zich nemen;
- Overschrijvingen van grafrechten vinden plaats conform artikel 15 van de verordening (maar mogelijk dient hiertoe beleid inzake de omgang met rechthebbenden die zich veel later melden te worden opgesteld).
- Wijzigingen aan het grafmonument dienen in lijn te zijn met het Uitvoeringsbesluit grafbedekkingen Ameland 2019.

Wanneer duidelijk is dat de gemeente zelf juridisch eigenaar is van een graf met of zonder grafmonument, dan zal zij deze ook moeten gaan onderhouden. Een deel van de geselecteerde grafmonumenten zal mogelijk aangetast zijn door de tand des tijds en vraagt vermoedelijk direct om

onderhoud. Het is niet te verwachten dat er veel grafmonumenten zijn die een meer uitgebreide aanpak nodig hebben. Na een eventueel herstel is het periodiek reinigen en inspecteren op gebreken in de toekomst noodzakelijk.

Hieronder wordt het scenario geschetst rondom behoud en instandhouding van de geselecteerde grafmonumenten op de gemeentelijke begraafplaatsen. Daarbij wordt ook ingegaan op de wijze waarop de grafmonumenten het best onderhouden kunnen worden.

Restauratie en onderhoud

Een klein deel van de grafmonumenten zal een aanpak vereisen die het gebruikelijke onderhoud te boven gaat. Dit betreft werkzaamheden die beter niet in eigen beheer of door vrijwilligers uitgevoerd kunnen worden omdat ze vakmanschap vereisen. Op termijn zullen mogelijk meer grafmonumenten onder handen genomen moeten worden.

Voor het onderhoud van het groen op de begraafplaatsen en de grafmonumenten wil de gemeente enkele principes vastleggen die ook gelden voor bijvoorbeeld vrijwilligers. Voor de groene componenten geldt:

- Onderhoud aan aanwezige graftuin wordt overgelaten aan de rechthebbenden. Bij een teruggevallen graf kan bepaald worden of de graftuin wordt opgeruimd of onderhouden.
- Onderhoud aan het groen direct grenzend aan het graf is van groot belang, met name inzake het tegengaan van overwoekering of mogelijke schade aan het grafmonument;
- Wieden van onkruid in het grind, indien aanwezig of grind wassen tegen alg-aanslag.
- Er worden geen chemische middelen ingezet tegen onkruid.

Voor grijze componenten kan het volgende gedaan worden:

- Behandeling met algenbestrijdingsmiddel is toegestaan wanneer de tekst of afbeelding absoluut zichtbaar moet blijven (met dien verstande dat de achterzijde, mits niet voorzien tekst, bemost mag blijven);
- Uitvoeren van kleine reparaties, zoals het vastzetten van banden en het recht- en vastzetten van verticale elementen is toegestaan;
- Reinigen van de grafmonumenten met behulp van water en groene zeep is toegestaan. Indien nodig kan stoom onder lagedruk worden toegepast bij ernstige vervuiling;
- Schoonmaken met bijtende middelen (chloor, bleekmiddel, azijnzuur) of staalborstels is niet toegestaan;
- Het opschuren van grafmonumenten met bijvoorbeeld een flex is niet toegestaan.

In sommige gevallen kunnen banden rond het graf verwijderd worden bij de op de lijst opgenomen grafmonumenten. Het kan zijn dat dit latere toevoegingen betreft die eigenlijk niet passen bij het grafmonument. Waar nodig zou dit aangetekend kunnen worden bij de inventarisatie.

Het wordt aanbevolen om voor de geselecteerde grafmonumenten een onderhoudsplan op te (laten) stellen. Daarin dient eventueel ook het groot onderhoud opgenomen te worden. Uitgangspunt bij het behoud van de in de lijst opgenomen monumenten die teruggevallen zijn aan de gemeente, is dat getracht moet worden de grafmonumenten constructief in orde te houden met behoud van het bestaande patina.

Groen, muren en padenstructuur

Het groen speelt met name rond de begraafplaatsen een belangrijk element in de beleving en waarde. Het groen draagt sterk bij aan een afkadering van de grafvelden en dient als een buffer naar de

omgeving. Dat is op macroniveau. Op microniveau kan opdringend groen echter een bedreiging voor de grafmonumenten vormen. Bomen of struiken die te dicht op of bij grafmonumenten geplaatst zijn, kunnen schade veroorzaken aan die grafmonumenten. In een mogelijk onderhoudsplan dient goed afgestemd te worden waar het groen prevaleert en waar het grafmonument.

Schade door inzet van gemechaniseerde kracht om het groen te onderhouden, dient voorkomen te worden. Daar waar snoei- of maaimachines in aanraking kunnen komen met onderdelen van grafmonumenten, treden mogelijk beschadigingen op. Maaien met beleid betekent niet alleen op tijd of efficiënt omgaan met middelen, het houdt ook in dat opgelet wordt dat geen beschadigingen optreden aan grafmonumenten of bomen.

Het verwijderen van opschietend groen tussen de graven zelf of op grafmonumenten kan eigenlijk alleen afdoende gedaan worden met een onkruidbestrijdingsmiddel of door handwerk. Het handmatig verwijderen kost echter te veel tijd en blijft vaak achterwege met alle gevolgen van dien. Hier ligt expliciet een rol voor vrijwilligers.

Wat de muren rondom de begraafplaatsen betreft, ook deze vormen een karakteristiek element op de begraafplaatsen. Het begroeien van de muren met mossen en korstmossen draagt bij aan het karakter. De begroeiing met deze planten en schimmels kan op zich nauwelijks kwaad voor de muren, maar periodiek dienen de muren gecontroleerd te worden op verzwakkingen, scheuren of andere schade. Die kan ook veroorzaakt worden door bomen of struiken die te dicht op de muur staan. Het inboeten van de muur kan plaatsvinden indien nodig. Het is niet de bedoeling daarbij nieuw materiaal te gebruiken, alleen indien niet anders kan. Zoveel als mogelijk dient gebruik gemaakt te worden van afkomend materiaal. Tevens mag er niet gemetseld worden met portlandcement maar met een kalkmortel. Dit is zachter en kan meer rek en trek aan.

De regelnummers die op sommige muren voorkomen, dienen behouden te blijven.

Afb. 6 Breuk zoals hier, dient periodiek aangepakt te worden.